سەمەندی سیابەند
قارەمانی یەکێتی سۆڤیەت

مارف خەزنەدار

پێشەکی

پێش ڕووداوەکـانی ١٤ی تەمـووزی ١٩٥٨ی بەغـدا ئێمە لە کـوردسـتانی عـیراق بەهۆی ئەو دیوارە ئاسنینەی لەنێوان ڕووسـیا و عـیراق دروست کرابوو ئاگاداری هیچ جـۆرە هەڵسـوکـەوتێکی ئەو وڵاتە نەبووین، بەتایبـەتی ژیانی کوردی قەفقاسی ڕووسیا. لەنێوەندی خوێندەواری و ڕۆشنبـیری کوردانی لای ئێـمە تەنیا سێ کەسی ئەوێ ناوبانگیـان هەبوو. یەکەمیـان نووسـەر عـەرەبی شـەمۆ (عـەرەب شـامـیلۆ ڤـیچ شـەمـۆیێڤ) خـاوەنی ڕۆمـانی «شـڤـانێ کورد»؛ دووەمـیـان زانای زمـانەوانی قـەناتی کوردۆ (کەنات کەڵاشۆڤیچ کوردۆیێڤ) خاوەنی کتێبی «دەسـتـووری زمـانی کـوردی»؛ سـێـیـەمـیـان سـەمـەندی سیابەند (سەمەند عەلی یێڤیچ سیابەندۆڤ) قارەمانی یەکێتی سۆڤیەت (ڕووسیای ئێستا).

لە گـەشـتی یەکـەم جارم بۆ ئەرمەنسـتـان (١٩٦١) لە سەردەمی خوێندنی باڵام لە شاری سانت پیترسبورگەوە (لینینگرادی ئەوساوە) بۆ یەریڤان و ناوچە کوردییەکانی ئەو وڵاتە ئاشنایەتیم لەگـەڵ سـەمـەندی سـیـابەند پەیدا کرد، ئەوکـاتە جێگری وەزیری کشـتوکاڵی ئەرمەنسـتان بوو. من زیاتر بەوە بەختیار بووم چاوم بە کوردێک کەوت ئەگـەر کـاری زۆر گـەورەی لە جـەنگی دووەمی گـێـتی نەکردایە نیشانەی قارەمانییان بەیاخەیەوە نەدەکرد. ئەوە بە لامـەوە زۆر گـرنگ نەبوو کـوردێک لەو وڵاتەدا ببێ بە جێگری وەزیر. سەمەندی سیابەندیش زۆرتر بەوە بەختیار بوو چاوی بە کـوردێک کـەوت لە کـوردسـتـانی گـەورەدا گـەیشـتـۆتە پلەیەک بتـوانێ ڕوو بکاتە ئەوروپا و ببێ بە قـوتابی خـوێندنی باڵا بۆ ئەوەی تاقـیـکردنەوەی ئەوێ

سەمەندی سیابەند

بباتەوە نیشتمان، من لەو گەشتەمدا گەلێ زانیاریم لە بارەی سەمەندەوە کۆکردەوە، هەندێ بیرەوەری ڕۆژگارانی جەنگی بۆ گێڕامەوە. لەوساوە تا ئێستا دەرفەتم چنگ نەکەوت ئەو ئاواتە بهێنمەدی. ئێستاش نەچووە و بچێ، لەم ڕۆژانەدا کە لە نووسینەوەی «مێژووی ئەدەبی کوردی» بوومەوە توانیم ئەو هیوایە بخەمە سەر لاپەڕەکانی ئەم کاغەزە.

لەم ماوەیەدا پێویستە ئاماژە بە مەسەلەیەک بکەم زۆر گرنگە بۆ زانیاری پەیدا کردن لە جەوهەری سیاسەتی پارتی کۆمۆنیست لە ڕووسیای ئەو سەردەمەدا. کە تازە چووبوومە ئەو وڵاتە لە ناو خەڵکی ئەوە باو بوو، لە ماوەی جەنگی نیشتمانییان ١٩٤١-١٩٤٥ دەسەڵات ڕێگەی بە گەنجی نەتەوە بچووکەکانی وڵات نەدەدا بەشداری لە جەنگدا بکەن، بەناوی ئەوەی ئەو میللەتانە ژمارەیان زۆر نییە و لە ئەنجامی جەنگدا بە کوژران و لەناوچوون ژمارەیان کەم دەبێتەوە. ئەم هەواڵە تا پلەیەک ڕاست بوو، بەڵام هۆی سەرەکی وابزانم لەبەر ئەوە بوو بەلای ئەوانەوە کارێکی باش نەبوو و ئەنجامی بە خراپە دەگەڕایەوە، چونکە ژمارەی کورد لە دەرەوەی وڵاتی ڕووس بە میلیۆن حسێب دەکرێ، کوردی ئەوێ ئەگەر بەشداری لە جەنگدا بکردایە لە شەڕەکاندا تووشی کوردی دەرەوە دەهات و دوو برای لە یەکتری دابڕاو دەگەیشتنەوە یەک، ئەمە بەلای ئەوانەوە زیانی گەورەی بۆ ئاسایشی دەوڵەتی پرۆلیتاریا هەبوو! بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا وەکو لەم وتارەدا دەردەکەوێ کۆمەڵێک کوردی ئەو وڵاتە لەو جەنگەدا بەشداریان کرد، ئەوی ڕاستی بێ ئەمانە هەموویان پێشتر پلەی سوپاییان هەبووە.

کتێبێکی بەنرخ

نووسەری کوردی دانیشتووی یەریڤان خالیدی چەتۆ (خالید مورادۆڤیچ چەتۆیێڤ) لە یەریڤان لە ساڵی ١٩٧٠ کتێبێکی بە زمانی ڕووسی نووسییەوە بەناوی «بەشداری کوردی یەکێتیی سۆڤیەت لە جەنگی مەزنی نیشتمانی ١٩٤١- ١٩٤٥» لەلایەن بەشی ڕۆژهەڵاتناسی ئەکادیمییەی زانستی ئەرمەنستان بڵاوکرایەوە.

کتێبەکە هەرچەندە بە گشتی وەک پرۆپاگەندەیێکی سیاسی دەکەوێتە بەرچاو بۆ دەسەڵاتی ئەو سەردەمە کە پارتی کۆمۆنیست بەڕێوەی دەبرد، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا زانیاری گرنگی تێدایە لە بابەت بەشێک لە ژیان و کردەوەی کوردی قەفقاسی ڕووسیا.

کتێبەکە باس لە بەسەرهات و کردەوەی ٧٢ کورد دەکا بەشداریان لە جەنگی نیشتمانی ڕووسیا ١٩٤١- ١٩٤٥ کردووە. ئەمانە لە کوردانی کۆمارەکانی ئەرمەنستان و گورجستان و ئازربێجان بوون. زۆربەیان بە ئایین ئێزدی و بەشەکەی دیکەیان موسڵمانی سوننە و شیعە بوون.

ئەوانەی لە کتێبەکەدا باسیان کراوە و وێنەی فۆتۆگرافی زۆربەیان بڵاوکراوەتەوە ئەمانەن:

١- سەمەند عەلی یێڤیچ سیابەندۆڤ.
٢- حوسێن کەریمۆڤیچ عەلی یێڤ.
٣- جەلیل شەکرۆیێڤیچ ئەجۆیێڤ.
٤- سەبری مەتۆ یێڤیچ عوسمانۆڤ.
٥- دەراب جەبارۆڤیچ سوڵتانۆڤ.
٦- گورشاد شامیلێڤیچ شامیلزادە.
٧- تەیموراز مەمۆ یێڤیچ بەکرۆیێڤ.
٨- سەخات قولی یێڤیچ جەعفەرۆڤ.
٩- عەلی زەمەندۆڤیچ غولامۆڤ.
١٠- ئیسۆ شەمۆیێڤیچ نادیرۆڤ.
١١-سمۆی سڤووک جندی.

١٢-شامیر یووسفژۆڤیچ تەیموورۆڤ.
١٣- خاچیک شەبابژۆڤیچ موراد‌ۆڤ (قەچاغی مرادی شاعیر و نووسەر و ڕۆژنامەنووس).
١٤- بەختیار خانلەرۆڤیچ فەرەجێڤ.
١٥- ئەحمەد ئیبراهیمۆڤیچ شەرۆیێڤ.
١٦- ئوسیک بەکایێڤیچ باکۆیێڤ (ئوسیکی بەکۆ دادوەر و نووسەر).
١٧- عادیل ڕەجەبۆڤیچ عەلی یێڤ.
١٨- میکاییل جندی یێڤیچ عەلۆیان.
١٩- پەناه ناجی یێڤیچ ئەحمەدۆڤ.
٢٠- جاسم عەتارۆڤیچ دالۆیان.
٢١- سەلا باقیرۆڤیچ جەعفەرۆڤ.
٢٢- فیۆدۆر خاتۆ یێڤیچ کالوویان.
٢٣- قەنات کەلاشۆڤیچ کوردۆیێڤ (قەناتی کوردۆی زانای زمانەوانی).
٢٤- عەلی عەبدولڕەحمانۆڤیچ مەمەدۆڤ. (عەلی عەبدولڕەحمانی نووسەری ڕۆمان).
٢٥- یووسف عەلی یێڤیچ مەحموودیان.
٢٦- مراز نامۆ یێڤیچ خودۆیان.
٢٧- تەیموور مەحموودۆڤیچ چەتۆیێڤ.
٢٨- نابی ڕوو تۆ یێڤیچ عەبدۆیێڤ.
٢٩- گەرمۆ سەیادۆڤیچ سەلمۆیان.
٣٠- عەلی کەریمۆڤیچ سەفەرۆڤ.
٣١- عوبێد عەمەرۆڤیچ ئەزمانۆڤ.
٣٢- فەرامەرز سلێمانۆڤیچ ئەحمەدۆڤ.
٣٣- مەمەد موراد‌ۆڤیچ حەسەنۆڤ.
٣٤- خاچیک (خودیدە) کەلاشۆڤیچ حەسەنیان.
٣٥- میرالی عەلی یێڤیچ لازگی یێڤ.
٣٦- کازم باقیرۆڤیچ مەمەدۆڤ.
٣٧- عەرەب عەل یێڤیچ مەحموودۆڤ.
٣٨- جمۆ ئەسۆ یێڤیچ سلۆیان.
٣٩- عەمەر ئوسوبۆڤیچ سولۆیێڤ.
٤٠- جاکۆ شەڤیشۆڤیچ تامیرۆڤ.
٤١- ئەفۆ جاڤۆ یێڤیچ تەمۆیێڤ.
٤٢- ئوردی خاردی یێڤیچ خودۆیان.
٤٣- ئامێ سەیادۆڤیچ شاویشیان.
٤٤- میکاییل کەسۆیێڤیچ یاراتۆڤ.
٤٥- لەتیف بەلەجایێڤیچ عەباسۆڤ.
٤٦- عەبووش عبادۆڤیچ عەبووشۆڤ.
٤٧- عەلی مستۆیێڤیچ عەبدۆیێڤ.
٤٨- ئەحمەد ئیسماعیلۆڤیچ کالۆیان.
٤٩- سەعید عەگیدۆڤیچ کاسۆیان.
٥٠- چاچۆ تەمۆیێڤیچ کۆچۆیان.
٥١- ئەفۆ خودۆیێڤیچ ڕووسۆیان.
٥٢- ئیبراهیم مەمێدۆڤیچ فەرەجۆڤ.
٥٣- مووسا عەلی یێڤیچ عەبدولڵاییێڤ.
٥٤- سیڤیک عەلی یێڤیچ سلۆیان.
٥٥- ئیسماعیل عبادۆڵلا یێڤیچ شیرینۆڤ.
٥٦- ڕەمەزان مەکارۆڤیچ کەفارۆڤ.
٥٧- ئیبراهیم ئەحمەدۆڤیچ نەورۆزۆڤ.
٥٨- ئوروج حەسەنۆڤیچ عەبدولڵاییێڤ.
٥٩- باشلی شەمۆ یێڤیچ عەبدالیان.
٦٠- سفووک شەڤیشۆڤیچ عەبدۆیێڤ.
٦١- عەلەمشا کۆما یێڤیچ ئەسەدۆڤ.
٦٢- کەرەم کەلاشۆڤیچ ئەسەدیان.
٦٣- زەمان عەبدولڵا یێڤیچ بەیرامۆڤ.
٦٤- نەمۆ ئەتامۆڤیچ عوسمانیان.
٦٥- جەلیل خانۆیێڤیچ سادۆیان.
٦٦- ئەلیاکس (عەلی) مۆسکۆیێڤیچ سەلیمیان.
٦٧- موراز میرزۆیێڤیچ سلێمانۆڤ.
٦٨- پریستاڤ قولی یێڤیچ تەمۆیێڤ.
٦٩- موراز مەردۆ یێڤیچ خودۆیێڤ.
٧٠- سەلیم عەباسۆڤیچ خودۆیان.
٧١-جەلیل مستۆ یێڤیچ خومۆیان.
٧٢- عەفۆ مەکارۆڤیچ چەلۆیێڤ.

سەمەندی سیابەند

سەردەستەی کوردی وڵاتی ڕووسیا ئەوانەی بەشداریان لە جەنگی نیشتمانی ١٩٤١- ١٩٤٥دا کرد سەمەندی سیابەندۆڤ بوو. ئەم فرزەندە وەکو لە گێڕانەوەکانی خالیدی چەتۆ دەردەکەوێ کەسێکی ئازا و مێرخاسێکی بە ئەمەک و قارەمانێک بووە وێنەی لە مێژوودا بە دەگمەن هەڵکەوتووە. ئەمە کارێکی ئاسایی بووە بۆ هەندێ کورد سیفەتی گوردیان دراوەتێ بەمانای ئازا. کردەوەی سەمەند ئازایی ئەسکەندەری مەکیدۆنی گریکی و سەلاحەدینی ئەیووبی کورد و ڕێکاردۆسی دڵشێری ئینگلیز و فیلیپۆسی فرەنسی دێنێتەوە یاد.

گەشتێکی مێژوویی بۆ ئەو ئاقار و ئێستگانەی

سەمەند پاڵەوانیەتی تێدا نواندووە لە ماوەی ساڵانی ١٩٤١- ١٩٤٥ لە هێڵەکانی جەنگ لە ڕووسیا مایەی شانازییە، گیانی لاوان بە کوڵ دەغارێنێ، هەست و نەستیان ئاڕاستەی لەخۆبایین دەکا، بۆ ئەوەی کوردیش وەکو هەموو نەتەوەکانی دیکەی گێتی مافی ئەوەی هەبێ سەربەست بژی.

سەمەندی سیاسی

جەنگ وای دەخواست سەمەند لە مۆسکۆ بێ بە مەبەستی ئەوەی بەشداری لە سیمیناری بیری لینین بکا کە کۆمیتەی سیاسی پارتی کۆمۆنیست (بۆلشەڤیک) ڕێکی خستبوو. لە کانوونی دووەمی ساڵی ١٩٤١ ڕووی کردە مۆسکۆ بۆ زیادکردنی زانیاری. پێش ئەوە سکرتێری یەکەمی پارتی کۆمۆنیستی ناوچەی ئەلەگەزی کوردی ئەرمەنستان بوو. لەو سیمینارەدا ئەوانەی بەشداربیان تێدا کردبوو بە گشتی سکرتێری یەکەمی ناوچەکان و ئەو کادیرانەبوون تاقیکردنەوەی دەوڵەمەندی کاروباری پارتییایەتی و سیاسییان هەبوو. ئەوکەسانە هەموویان لە ڕۆژانی یەکەمینی دەست پێکردنی جەنگەوە چوونە ناو ڕیزی لەشکرەوە وەک کارگەری سیاسی.

سەمەند بە ڕێبەری گەورەی بەشی سیاسی تیپی پیادەی لەشکری ژمارە ٢١٧ی سەر بە سوپای جەبهەی ڕۆژئاوا دانرا. ئەمانە شەڕی گەورە و گەرمیان لە دژی هێزی دوژمن دەکرد. لە ئاغستۆسی ساڵی ١٩٤١دەوە، لە ماوەی مانگ و نیوێکدا، بەشێک لەو تیپە لە قەراغ ڕووباری دیسنی شەڕێکی دژواری نایەوە لە دژی تانکی دوژمن لە جەبهەیەکی فراواندا، زیانێکی زۆری پێگەیاند لە کوشتنی سەرباز و لە ناوبردنی چەک و تەقەمەنی.

جەنگی ناوچە و شاری تووڵا

لەوکاتەی دوژمن هێزێکی ئامادەکرد و لە شاری تووڵا نزیک کەوتەوە بۆ ئەوەی لە باشوورەوە هێرش بەرێتە سەر مۆسکۆ، ئەم تیپە لەگەڵ لەشکری بەرگری شاری تووڵا شاریان لە هێرشی دوژمن پاراست. لە ٢٩ی تشرینی یەکەمەوە هێزەکە هەمیشە خەریکی پاراستنی ناوچەکە بوو و دوژمنی خستبووە ڕەشبینی و نائومێدییەوە. لە

لە جەنگەی شەڕدا سیامەند هەردەم لە ڕیزی پێشەوە بوو

جەنگەی شەڕدا سیامەند هەردەم لە ڕیزی پێشەوە بوو، بە ئامۆژگارییەکانی جەنگاوەرانی بە گیانی ئازایی و هەڵمەتبردن بەهێز دەکرد. لە تشرینی یەکەم لەکاتی شەڕی بەرگری و پەڕینەوە لە ڕووباری دیسنا دووجار سەرپەرشتی هێزی جەنگی کرد و هێرشی دوژمنی شکاند، ئەوەی هەمیشە دەستی لە هێزی تیپەکە دەوەشاند. لە ٤ی تشرینی یەکەم لە دەوروبەری ئاوایی بیتۆش لە سێ لاوە هێزی دوژمن دەوری بەشی پشتەوەی تیپەکەی دا. سیامەند توانی دوژمن بشکێنێ و زیانێکی زۆری پێ بگەیەنێ. بۆ ئەم سەرکەوتنە لە ڕۆژی ٢٢ی کانوونی دووەمی ١٩٤٢ «میدالیای ئازایی» پێ بەخشرا.

لە بەرگریکردن لە شاری تووڵا لە ١٩ تشرینی یەکەمەوە تا ٨ی کانوونی یەکەمی ساڵی ١٩٤١ جەنگاوەرانی تیپ توانییان ٨٠ تانکی دوژمن لەناو ببەن.

دوژمن بەتەمای گرتنی مۆسکۆ بوو

لە ٨ی کانوونی یەکەم بۆ بەدیهێنانی بڕیاری فەرماندەی باڵای سوپا تیپەکە لەگەڵ تیپی دیکە یەکتریبان گرت و بە تەواوی توانییان لە دژی لەشکری دووەمی تانکی دوژمن بوەستن و لەناوی ببەن لەوکاتەی لە بزووتنەوەدا بوو بۆ داگیرکردنی شاری مۆسکۆ، لە ئەنجامی شەڕێکی قورسی درێژخایەنی حەوت ڕۆژی، تیپە هێزی پیادەی ژمارە ٢٩٦ی دوژمنی شکاند تیپی «ئەڵمانیای مەزن». هەروەها زیانێکی زۆریش لە لەشکری سێیەمی تانکی دوژمن کەوت. لە ١٧ی کانوونی یەکەم خەڵکی ئاوەدانی و هاوینە هەوارەکانی دەوروبەری مۆسکۆ: ئیڤانۆڤسکی، پیرۆڤۆ، کۆسایا، گۆرا، یاسنایا پۆلیانا، شێکینۆ ئازاد کران. دوژمن هەڵات و چەک و سیلاحێکی زۆر لە پاشی بەجێ ما.

لە ٢٤ی کانوونی یەکەمی ١٩٤١ تیپەکە بەشەو هێرشێکی توندی کردە سەر شاری پێرێرمیشل، لە ئەنجامدا ئازاد بوو لەگەڵ دەسکەوتێکی زۆر لە چەک و سیلاح.

لە سەرەتای ساڵی ١٩٤٢ لە دوای شەڕێکی قورس

بەهۆی یارمەتیی دیکەوە شاری یووخنۆڤ ئازاد بوو.

لە ٢٤ تا ٣٠ ئاغستۆسی ١٩٤٢ ئەم تیپە (ژمارە ٢١٧) وەک تیپی لەشکری شازدەمین کەوتە ناو شەڕێکی گەلێ قورسەوە لە دژی تیپی ١٣٤ی پیادە و تیپی ١٧ی تانکی دوژمن لەناوچەی کۆلۆدێزی و گرێتینا. دوژمن لەو شەڕەدا زیانێکی زۆری لێ کەوت لە کوشتنی خەڵک و تێکشکانی چەک و جبەخانە.

پاشماوەی شکانی بەشێکی دوژمن لەلای باشووری ڕووباری ژیزدر بەرچاو دەکەوت. زیان و لەناوچوونی ئەڵمان ٣٥٠٠ سەرباز و ئەفسەر و ٣٠ تانک بوو لە بەرگریکردن لە شاری تووڵا و ڕزگارکردنی دانیشتوانی ئاوەدانییەکانی یاسنایا پۆلیانا و پێرێمیشل و ڤۆرۆتینسک و هی دیکە. سیامەند دەورێکی گرنگ و باڵا و ژیرانەی هەبوو. ڕێبەری لای دەستەڕاستی تیپەکە بوو لە پەڕینەوە لە ڕووباری ئووگرا. لە پارێزگاریکردنی لای دەستەچەپی ڕووبارەکە ئازایەتی نواند. بەهۆی ئازایەتی و دلێرایەتی لە تەموزی ١٩٤٢ میدالیای «ئەستێرەی سوور»ی پێشکێش کرا.

شەڕی ڕووباری دێسنی

لە سەرەتای جەنگی نیشتمانییەوە تا تەموزی ١٩٤٣، واتە لە ماوەی بیست مانگدا تیپی ٢١٧ لە ڕیزی پێشەوە بوو لە مەیدانی جەنگدا، بە تەواوی توانای ئەوەی هەبوو ئاسایشی ناوچەکە بپارێزێ. بە توانای تایبەتی خۆی زیاتر لە دەیان هەزار سەرباز و ئەفسەری دوژمنی لەناوبرد.

هێرشی بەشێکی تیپەکە بەردەوام بوو، لە ١٤ی ئەیلوولی ١٩٤٣ گەیشتە قەراغ ڕووباری دێسنی و لە ڕۆژی ١٧ی مانگ گەورەترین هێرشی دوژمنی لەناوبرد. گرنگترین نێوەندی ستراتیجییان داگیرکرد. ئینجا ڕوویان کردە شۆسەی ڕێگای بریانسک- گۆمیل و ئابلۆقەی هێزی دوژمنیان دا لەو ناوچەیە.

لە دوای ئازاد کردنی بریانسک تیپەکە ئازایانە بەدوا بەشی هەڵاتووی دوژمن کەوت و لە شەوی ٢١ی ئەیلوول شاری (پۆچیپ)ی گرتەوە (نێوەندی ناوچەی بریانسک). بەهۆی ئەم سەرکەوتنە فەرماندەی باڵای لەشکر سوپاسی پێشکێش بە هەموو کەسانی تیپەکە کرد، هەروەها بە ناوی پیرۆزییەوە بەهۆی ئەم سەرکەوتنە ناوی تیپەکە نرا ئۆنێچسکی، هەر لەوکاتەدا مۆسکۆ ئاهەنگی سەرکەوتنی بۆ جەنگاوەران گێڕا ئەوانەی شاری (ئۆنێچ)یان ڕزگار کرد.

شەڕی گۆمیل

لەو ماوەیەی کە باسی لێوە دەکرێ، بەتایبەتی لە ئاغستۆسی ساڵی ١٩٤٢ تا تەموزی ١٩٤٣ مایۆر سیامەند لەوکاتەی بوو بوو بە جێگری سەرۆکی فەرماندەی تیپی پیادەی ژمارە ٧٥٥ بەشی سیاسی، بەشداری لەو شەڕانەدا کرد. هەمیشە لە سەرکەوتندا بوو و هەموو پێویستییەکانی تیپی جێبەجێ دەکرد. بەتایبەتی لە شەڕەکانی ٥ و ١١ مارت بە تەنیا ڕێبەری دەکرد. لە پاشانا لە شەڕەکانی ٢٤-٢٦ی ئاغستۆسی ١٩٤٢ڕێبەری شەڕی دووەمی بەتالیۆنی تیپەکە کەوتبووە سەر شانی سیامەند. لەژێر زەبری ئاگری بەهێزی دوژمن لەگەڵ بەتالیۆنەکەی بە مەلە لە ڕووباری ژیزدر پەڕینەوە، چونکە پردەکەی ڕووخابوو. لاباڵی بەتالیۆنی دوژمنی بەزاند و خەڵکی نێوەندی ناوچەی گرێتنی ئازادکرد. ئەمە ڕێگەی سازکرد بۆ بەشەکانی دیکەی تیپەکە، بە ئاسانی پەڕینەوە لای ڕاستی ڕووبارەکە.

هێرشە زۆرەکانی دوژمن بە ئەنجام نەگەیشتن. بە بەرگری بەتالیۆنی دووەم ئەوەی سەمەند سەرۆکایەتی دەکرد هێرشەکان لەناوچوون.

مایۆر سیامەند هەمیشە لە کاروبار و گیروگرفتی جەنگاوەرانی بەشەکەی خۆی دەپێچایەوە، هەوڵی دەدا هەستی هێرشبردن لەلایان بەهێز بێ. لە سەرەتای ئاغستۆسی ١٩٤٣ میدالیای «ئاڵای سوور»ی پێشکێش کرا.

هێرشبردن بەردەوام بوو بۆ سەر دوژمنی بەزیوی هەڵاتوو. بەشێک لە تیپەکە شەوی ٢٥ی ئەیلوول کلینتسا و ئێستگەی شەمەندەفەری شارەکەی ڕزگار کرد (نێوەندی ناوچەیی هەرێمی بریانسک)

لە ٢٤ی تشرینی یەکەمی ١٩٤٣ تیپی ژمارە ٢١٧ چووە ناو بەشی پیادەی ژمارە (٢٥)ەوە. لە ماوەی هەشت ڕۆژدا خۆی ئامادەکرد بۆ هێرشبردن و پەڕینەوە لە ڕووباری سۆژ.

لە شەوی ١٢ی تشرینی دووەمی ١٩٤٣ دەستی کرد بە هێرشبردنێکی بەهێز، بەشی پیادەی ژمارە ٧٥٥ لە ڕووباری سۆژ پەڕییەوە، بەرگری دوژمنی شکاند، لەلای دەستەڕاستی قەراغ ڕووبار سەنگەر و خەندەقەکانی

ئەڵمانی داگیرکرد.

لە ٢٦ی تشـــــرینی دووەمی ١٩٤٣ لەلای چەپی گرووپی هیتلەرییەکان لەناوچەی گۆمیل تیپەکە هەموو نوختە ستراتیجییەکانی بەهێز کرد لە پێناوی بەرگری لە ئاواییەکانی: ستارەیا سیلا، کالیفۆڤکا، بۆکۆلۆبچی. گـرووپەکـە کـەوتە لاوە، لەناوچەی گـۆمـیل خـۆی لە ئابلۆقەدان ڕزگار کرد. دوژمن لە ئابلۆقە ترسا، بە ڕاکردن بەرەو شاری ژلۆبین کەوتە ڕێ. ئەمە ڕێگەیەکی گرنگی ئاسن بوو (شەمەندەفەر). لە ئەنجامی شەڕێکی دژوار و سەخت ئۆردووی ئەڵمـان لەسـەر ڕووباری سۆژ (شـارو ئێستگەی شەمەندەفەری نێوەندی گۆمیل) داگیر کرا. بە فـەرمـانی فـەرمـاندەی گـشـتی هەمـوو سـەرباز و ئەفسەرەکانی بەشداری ئەم عەمەلیاتە بوون سوپاسیان پێشکێش کرا، لەگەڵ بڕیاری سەرۆکایەتی ئەنجوومەنی باڵای سۆڤیەت، تیپەکە مـیدالیـای «ئاڵای سوور»ی وەرگرت.

ڕاونـانـی دوژمـن بـەردەوام بـوو، تیپەکە بەرەو لای ڕۆژئاوای قەراغ ڕووباری دنێپر کەوتە ڕێ، لە ماوەی کانوونی یەکەمی ١٩٤٣ و کانوونی دووەمی ١٩٤٤ وەک یەدەگ لەژێر فەرماندەی لەشکری ٤٨ مایەوە.

لـەدوای پـەڕینـەوە لـە ڕووبـاری سۆژ، لە ناوچەی ستارەیا سیلا، لە هەرێمی گۆمیل لە ١٢-١٣ی کانوونی دووەمی ١٩٤٣ سیامەند هەمیشە لە حاڵەتی ئامادەبووندا بوو بۆ شەڕ. ئەو بەخۆی ڕێبەری بەتالیۆنی دەکرد، لەکاتی هێرشبردن بە ڕێکوپێکی ئەرکی جەنگاوەری دەبردە سەر لە پێناوی گرتنەوەی ستارەیا سیلا. وەک خاوەنی بڕیار هەموو فەرمانەکانی لەکاتی شەڕدا جێبەجێ دەکرد، بەتایبەتی لەکاتی بەرگریکردنی ئەڵمان لە ١٥ی تشرینی دووەم، ئەو لە مەرجەکانی شەڕ دەرنەچوو تا کۆتایی بەرگری ئەڵمانەکان. بە فەرمانی لەشکری سوپای یازدەمین لە ٣٠ی تشرینی دووەمی ١٩٤٣ مـیـدالیـای «جەنگی نیشتمانی پلەی دووەم»ی پێشکێش کرا.

لە ١١ی شوباتی ١٩٤٤ تیپەکە عەمەلیاتێکی سەرکەوتووی دەست پێ کرد بەداگیرکردنی پردی لای باکووری ڕووباری بێرێزین لەناوچەی شاتسیلکی. لەدوای هێرشی هەمیشەیی و شەڕی بەرگری لە ٢٤ی حوزەیرانی ١٩٤٤ تیپەکە توانی لە ڕووباری درووت بپەڕێتەوە و بەرگری سەخت و بەهێزی دوژمن لەلای ڕۆژئاوای ڕووبارەکە لە ناوچەی شاری ڕۆگاچێڤ تێک بدا (ڕۆگاچێڤ نێوەندی هەرێمی گۆمیل لەسەر ڕووباری دنێپر و ئێستگەی ڕێگەی ئاسن، شەمەندەفەری هەیە). ئەم عەمەلیاتە زیانێکی زۆری لە دوژمن دا لە کوشتنی سەرباز و لەناوبردنی چەک و جبەخانە. لە بەیانی ڕۆژی ٢٩ی حوزەیران تیپەکە گەیشتە بێرێزین لەناوچەی بۆبرۆڤیسک. بەپێی فەرمانی فەرماندەی گشتی لەشکر لە ٢٧ی حوزەیرانی ساڵی ١٩٤٤ هەموو بەشداربووانی ئەم شەڕە سوپاسی تایبەتییان پێشکێش کرا.

تیپەکە بە یارمەتی بەشێکی دیکەی سوپا لە ٣٠ی حـوزەیرانی ١٩٤٤ هێـرشـیـان بردە سـەر شـاری بۆبرۆڤیسک، هەر لەو ڕۆژانەدا بە تەواوی لە دوژمن پاک کرایەوە. بە گرتنی ئەو شارە جەنگاوەران زیانێکی زۆریان لـە دوژمـن دا، زۆریـان کـــــوژران و گـەلێکیش لە سـەرباز و ئەفـسـەران بەدیل گیران.

بە بڕیاری سەرۆکایەتی ئەنجوومەنی باڵای سۆڤیەت تیپەکە میدالیای «ئاڵای سووری وەرگرت»

بە فـەرمـانی گـشـتی سـوپا لە ٣٠ی حوزەیرانی ١٩٤٤ هەموو ئەو کەسانەی بەشـــــداربوون لە ئـازاد کـــــردنی بۆبرۆڤـیـسـک سـلاو و سـوپـاسـیـان پێـــشـکێش کـــرا، هەروەها بەپێی فەرمانی سەرۆکایەتی ئەنجومەنی باڵای سۆڤیەت لە ٢ی تەموزی ١٩٤٤ تیپی پیادەی ٢١٧ مـیـدالیـای «سووڤۆرۆڤ(١) پلەی دووەم»ی پێشکێش کرا.

شەڕەکانی بێلو ڕووسیا

لە مـاوەی شـەڕە دژوارەکـاندا کـۆلۆنێل سـیـامـەند بەسەرکەوتوویی ڕێگا پیشاندەری جەنگاوەران بوو، ئامۆژگارییانی دەکرد، ئازایی و چاونەترسی و جوامێری لەناو دڵ و دەروونیـاندا دەچاند، لە ٢٤ی حـوزەیرانی ١٩٤٤ لەگەڵ گرووپی ئەڤتۆماتیک بە دەستان هێرشیان بردە سەر گوندی ڕیپکی ناوچەی ڕۆگا چێڤسکی هەرێمی گۆمیل. لە دژی دوژمن کەوتنە شەڕەوە، تا گەیشتنی بە تالیۆنی پیادە سیامەند گوندەکەی لە ئەڵمان پاک کردەوە. ئەمە نێوەندێکی گرنگ بوو لە جەبهەی بۆبرۆڤیسک. لەم شەڕەدا ١٢٠ سەرباز و ئەفسەری

ئەڵمان کوژران. بە تەنیا سیامەند ١٧ کەسی لە هیتلەرییەکان لەناو برد.

لە ٢٩ی حوزەیران بەتالیۆن لەگەڵ ڕاوێژکاری سیاسی تیپەکە بەسەرکەوتوویی لە بێرێزین تێپەڕین، دوژمنیان لەلای باشووری ڕۆژئاوای بۆبرۆڤیسک شکاند. لەو شەڕانەدا ١٦٠ سەرباز و ئەفسەری ئەڵمان لەناوبران و ١٢٧ کەس بەدیل گیران، بە چەکی ئەڤتۆماتیک سیامەند نزیکەی بیست کەسی لە هیتلەرییەکان لەناو برد،

لە ١ی تەمووزی ١٩٤٤ لەناوچەی گوندی مالەیا گۆرۆشکای هەرێمی ئۆسیپۆڤیتسکی پارێزگاری مینسک پایتەختی بێلۆ ڕووسیا زیاتر لە ٦٠٠ کەسی دوژمن بە چەکی مەترەلۆز و حەوت تانک خۆیان ئامادەکرد. قوماندانی بەتالیۆن و یاریدەدەری بەرامبەریان وەستان. سیامەند لەناو شەڕدا بوو، ڕێبەری بەتالیۆنەکەی دەکرد، هێرشی بردە سەر دوژمن. لە مەیدانی جەنگدا ٧٠ لاشەی سەرباز و ئەفسەری ئەڵمان کەوتبووە ئەو گۆڕە ، هەر وەها لە ١٢٠ کەس زیاتر بەدیل گیران. دوژمن هەوڵی دەدا لە ئابلۆقەدان خۆی ڕزگار بکا، دەستی بەهێرشبردن کردەوە. هەندێ لە تانکەکانیان تا نزیکەی ١٠٠ مەتر گەیشتنە لای سەربازی ڕووس. لەو کاتەدا تۆپی دژ بە تانک دەستی بەکار کرد. لە پاشانا سیامەند ڕوو بە ڕوو کەوتە جەنگەوە، تانکی لەکارخست، شەڕ چوار کاتژمێری خایاند. بە تەنیا سیامەند ٣٥ سەرباز و ئەفسەری ئەڵمانی کوشت. لەم شەڕەدا بە قورسی بریندار بوو، بەڵام مەیدانی جەنگی بەجێ نەهێشت. بەهۆی ئازادیی و هێز و توانای سیامەند تیپەکە دوو هێرشی سەرکەوتووی برد. ٧ تانکی لەکارخست و زیاتر لە دوو سەد کەس لە سەرباز و ئەفسەری ئەڵمان کوژران و چوار سەد کەسیش بەدیل گیران.

نزیکبوونەوە لە خاکی ئەڵمان

کۆلۆنێل سیامەند هەمیشە خەریکی ڕێبەری تیپەکە بووە لە مەیدانی شەڕدا، هەوڵی داوە پەرە بەتوانای خۆی و سەربازان بستێنێ بۆ ئەوەی بتوانێ ئەو کارانەی پێی سپێرراوە بیانگەیەنێتە ئەنجام. لە شەڕەکاندا ئازایەتی و قارەمانیەتی دەنواند. لەژێر فەرماندەی ئەو لەڕۆژی ١ی تەمووزی ١٩٤٤ گرووپێکی دوژمن لەناوبران، ژمارەیان زیاتر لە ٧٠٠ کەس بوو لە پڕ کەوتنە ناو داوی بەتالیۆنەوە.

بەهۆی فەرمانی سەرۆکایەتی لەشکری ٤٨ لە ٢٧ی تەمووزی ساڵی ١٩٤٤ میدالیای «ئاڵای سوور»ی بۆ جاری دووەم پێشکێش کرا.

لە ماوەی تەمووزی ١٩٤٤ تیپەکە بەشەڕ زیاتر لە ٧٠٠ کم ی بڕی. لەو ماوەیەدا دوژمن گەلێ زیانی لێ کەوتبوو لە ئادەمزاد و تەکنیکی جەنگی. دوژمن لە هەموو لایەک ڕاو دەنرا، لە گوندێک بۆ گوندێک؛ لە شارێک بۆ شارێک. بەشێک لە تیپەکە لە ٢٥ی تەمووز زیانی زۆری لە هێزی دوژمن دا لەوکاتەی لە ڕووباری ناریڤ و ئاوەدانییەکانی پشیبۆرۆڤ، ترینووسی، مۆدلینیک، ڕینێک دەبینرا.

لە مانگی ئەیلوول لە پاش هێرشی گەورەی تۆپ و چەکی فڕۆکە لە بەشی پێشەوەی بەرگری دوژمن، بەشێک لە تیپەکە بە یارمەتی تانک و مەترەلۆزی خزیو بەرگری دوژمنیان شکاند و گەیشتنە ڕووباری ناریڤ لەناوچەی شرالات.

شەوی ٤ی ئەیلوول لەناو جەرگەی تاریکییەوە کەلوپەلی پەڕینەوەیان بەکارهێنا و بەشێک لە تیپەکە لە ڕووباری ناریڤ بۆ ناوچەی بژووز- ماڵ، لە پاشانا هێرشی دوژمنیان پاڵەوانانە ڕەت کردەوە بەشکاندنی ساختمانەکانی ئەندازیاری، بەم جۆرە ماوەی کیلۆمەتر و نیوێک خاکی لای ڕۆژئاوای ڕووبارەکەیان داگیر کرد.

دوژمن هەوڵی دەدا بەشێک لە تیپەکە لەلای ڕۆژهەڵاتی قەراغی ڕووبار بمێنێتەوە. بۆ ئەم مەبەسە تیپی شەشەمی تانکی نارده ئەم ناوچەیە. ڕۆژانە بەهۆی هێزی تۆپ و فڕۆکە ئەڵمانەکان حەوت هەشت هێرشیان دەبرد بە ٢٠ تانک و مەترەلۆزی خزیو و ٤٠٠ سەربازی پیادەوە، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا هیتلەرییەکان لەم کارەیاندا سەرنەکەوتن. هێرشی دوژمن زۆر بەهێز بوو، بەشێکی تیپەکە دەستیان کرد بە بەرگرییەکی بەهێز لەناوچەکانی دزبۆندز، ناپوورک و دارستانی لای ڕۆژهەڵاتی تسینژک و بژووز دووژ.

بەپێی فەرمانی لەشکری ژمارە ٤٨ی سوپا لە ١٨ی تشرینی یەکەمی ١٩٤٤ هەموو جەنگاوەرەکان لەسەرباز و ئەفسەران سوپاسیان پێشکێش کرا بۆ ئەو ئازایی و جوامێرییەی لە شەڕی لای ڕۆژئاوای ڕووباری ناریڤ نواندیان.

تیپەکە خۆی ئامادە دەکرد بۆ شەڕی تازە. لە ١٤ی

کانوونی دووەمی ساڵی ١٩٤٥ لە دوای خۆ ئامادەکردن لە ماوەی کاتژمێر و نیوێکدا گرووپەکانی کەوتنە هێرشبردن. کاتی ئێوارە، چەک و سیلاحێکی زۆری دوژمن و سەنگەر و زەوی مینی کراو (ئەلغام) تەفروتوونا کران. لە ١٦ی کانوونی دووەمی ١٩٤٥ بەشێک لە تیپەکە شاری «ماکووڤ»یان ئازاد کرد لەگەڵ ئاوەدانییەکانی نزیک ئەو شارە، لە پاشانا شاری «پشاسنیش»یان ئازاد کرد و دەستیان کرد بە ڕاونانی دوژمن بەرەو شاری نایدێنبورگ.

شەڕ لەناو ئەڵمانیا

فەرماندەی فاشستەکان بایەخێکی زۆری دەدایە بەرگریکردن لەناوچەکانی پرووسیا لە ئەڵمانیای ڕۆژهەڵات. لە پاییزی ١٩٤٤ لەوێ ٤٠ تیپی سوپای ئەڵمان ئامادەکرابوون، هیوایان بەوە بوو لەڕووی تەکنیکی جەنگییەوە ئامادەبوون، چونکە لە ماوەی دە ساڵدا ئەو هەموو سەنگەرەی دروستیان کردبوو وایان دەزانی دەبێتە هۆی سەرکەوتنیان لە جەنگ.

لە ٢٠ی کانوونی دووەمی ١٩٤٥ هێرش دەستی پێ کرد بۆ گرتنی شاری نایدێنبورگ. یەکەم بەتالیۆن و مەترەلۆزی خزیو بە ڕێبەری سیامەند لە حاڵەتی جەنگدا بوو. ئازایانە دەستی کرد بە هێرشبردن. لە ئەنجامدا بەتالیۆن سەرکەوتنێکی بەرزی دڵخۆشکەرەوەی بەدەست هێنا. شاری لە سوپای ئەڵمان پاک کردەوە. لە پاشانا ئاوایی «پلاتا- شتادتڤالف»ی گرت. لەم شەڕەدا بەتالیۆن زیاتر لە ٥٠ سەرباز و ئەفسەری تیرەباران کرد.

لە شەڕەکانی ناو خاکی ئەڵمانیا لە ماوەیەکی کەمدا تیپی پیادەی ٧٥٥ هەموو هۆ و کەرەستەکانی بەرگری دوژمنی هەلا هەلا کرد، ١٥ ئاوەدانی داگیرکرد، زیاتر لە ٢٠٠ هیتلەری تیرەباران کرد و ٦٠ کەسی بەدیل گرت.

گرووپەکانی سوپای ئەڵمان لە ڕۆژهەڵاتی پرووسیا ڕێگەیان گرتبوو لە وارشۆوە بەرەو بەرلین. هەر لەوکاتەدا ئومێدیان بەوە هەبوو پارێزگاری پایتەختی هیتلەرییەکان بکەن لەلای باکووری ڕۆژئاواوە. لەبەر ئەوە بوو شەڕ لەم ناوچانەدا یەکجار دژوار و پڕ کوشتار بوو.

لە ٢٠ی کانوونی دووەم تیپەکە شاری نایدێنبورگی داگیر کرد لەناوچەی پرووسیای ڕۆژهەڵات. لە پاشانا تیپەکە کەوتە جووڵە بەرەو شاری هوهینشتێین- ئەلینشتێین لەگەڵ هەندێ گرووپی دیکە ئەو شارەشیان داگیر کرد.

لە ئەنجامی شەڕی زۆر قورس و تێکشکانی بەرگری دوژمن لە ناوچەی گوندی ماکۆنیتس فەرماندەی سوپای وارشۆ لە ١٤ی کانوونی دووەمی ١٩٤٥ لە شەڕێکدا بوو لە دژی دوژمن. سیامەند ئامادە بوو ڕێبەری بەتالیۆنی یەکەمی تیپی ٧٥٥ی دەکرد، کە بەتالیۆن دەستی بەهێرشبردن کرد، دوژمن لە هەموو لایەکەوە ئاگری بەهێزی کردەوە، بە هەموو جۆرەکانی چەک و سیلاح، ئەمە بووە هۆی ئەوەی جەنگاوەرانی ڕووس لە یەکتری دابڕێن، بەڵام سیامەند گاڵتەی بەمردن دەهات، یەکەم کەس بوو هێرشی برد و بەرگری دوژمنی لە پەلوپۆ خست.

بەلاسایی کردنەوەی سیامەند هەموو جەنگاوەران لە سەرباز و ئەفسەران بە گیانێکی بەرز و هەڵمەتێکی ترس نەزان کەوتنە ناو گوندی ماکۆڤیتس و بە تەواوی لە هیتلەرییەکان پاکیان کردەوە و خۆیان و دانیشتوانیان پاراست. لە دوای ئەوە دوژمن بەهۆی تانک و تۆپی خزیو دە هێرشی گەورەی بردەسەر ئەم ئاواییە بە ئومێدی ئەوەی تۆڵەی ئەو زیانەی لێیان کەوتووە بکەنەوە. سیامەند حاڵەتەکەی ئاسایی کردەوە بەوەی تۆپی دژی تانکی بەکارهێنا. بەهۆی ژیری و کاری بەجێ و بڕیاری تەواو دوژمن شکا، زیانی زۆری لێ کەوت. لەو شەڕەدا بەتالیۆن لە سەد کەس زیاتر لە هیتلەرییەکانی کوشت و ٥٠ کەسیش بەدیل گیران.

قارەمانی یەکێتی سۆڤیەت

بەهۆی کردەوەی بەرزی کاریگەری کۆلۆنێل سیامەند فەرماندەی لەشکری ٥٤٨ی سوپا لە ١٩ی شوباتی ساڵی ١٩٤٥ میدالیای «جەنگی نیشتمانی پلەی یەکەمین»ی پێشکێش کرد. لە پاش ماوەیەک گوشادی تیپەکە زیاتر بوو کە بە فەرمانی ئەنجوومەنی باڵای یەکێتی سۆڤیەت لە ڕۆژی ٢٤ی مارتی ١٩٤٥ ناوی بەرزی «قارەمانی یەکێتی سۆڤیەت» درا بە سیامەند.

بە فەرمانی ئەنجوومەنی باڵای یەکێتی سۆڤیەت ناوی بەرزی «قارەمانی یەکێتی سۆڤیەت» درا بە سیامەند

ئەم ناوە مەزنە لە ئەنجامی بەڕێوەبردنی کاروباری جەنگی بوو لە هەڵسوکەوتی شەڕدا لەلایەن سیامەندەوە دەگەیەنرایە ئەنجام. بەسەرکەوتوویی ڕێبەری لایەنی سیاسی تیپەکەی دەکرد بە تایبەتی لە ماوەی حوزەیران- ئەیلوولی ١٩٤٤. زۆرجار ئازایەتی کەسێتی سیامەن دەکەوتە بەرچاو. لێرەدا جێی خۆیەتی هەندێ بەڵگەی ئازایەتی و جوامێری ئەو کەسە بخرێتە بەرچاو.

لە ٢٤ی حوزەیرانی ١٩٤٤ لەو کاتەی تیپەکە خەریکی لەناوبردنی دوژمن بوو لەناوچەی بۆ بروڤیسک یاریدەدەری قوماندان بۆ کاروباری سیاسی کۆلۆنێل سیامەند بوو. ئەم پیاوە هەمیشە لەناو ڕیزی جەنگاوەراندا بوو، بەتایبەتی لەکاتی هێرشبردندا. کاروباری ڕێکخستن بە بیروڕاو بۆچوونی ئەو بەسەرکەوتوویی لە هێرشێکدا لە دژی دوژمن دەگەیشتە ئەنجام و دوژمن دەشکا.

لەناوچەی بەرانۆڤیچ لەهەڵسوکەوتێکی سەخت و پڕ لە تەنگوچەڵەمە سیامەند لە پۆپەی جەنگ و کاتێکی زۆر گرنگدا ژیرانە کاری بەڕێوە دەبرد. لە ٧ی ئەیلوولی ١٩٤٤ لە شەڕەکانی لای ڕۆژئاوای ناریڤ، هەروەها لە گوندی دزبێندز (لە خاکی پۆلۆنیا)، دوژمن هەوڵی زۆری داو خۆی ئامادە کرد. سەربازێکی زۆر و تانکێکی بێ ژمار و تۆپی خزیو دەستیان کرد بە هێرشێکی سەخت بەهیوای ئەوەی هێزی ڕووس بخەنە ناو ڕووبارەوە. لەدوای چەند هەڵمەتێک حاڵەتێکی خراپ بۆ دوژمن دروست بوو و کەوتە مەترسییەوە بەتایبەتی دوای داگیرکردنی دزبێندز.

لەکاتی ناخۆشی و نائاساییدا سیامەند لەناو ڕیزی بەتالیۆنی ژمارە دووی تیپی ٧٥٥ دوور نەدەکەوتەوە. هەروەها بەشێکی پیادەی تیپی ٧٦٦ لەژێر فەرماندەی ئەودابوو بە تۆپی خزیو و جبەخانە و تانکەوە. ئەگەر نارێکییەک لەناوەوە بوایە زوو بە زوو جێبەجێی دەکرد. بە ژیری و دانایی خۆی دەیتوانی هەموو بەڵگەیەک بەکاربێنێ بۆ لە ناوبردنی هەموو جۆرە ناکزووری و نا تەباییەک لە ئەنجامی کردەوەی ژیرانەی سیامەند جەنگاوەران کە چوونە ناو شاری دزبێندزەوە دوژمن لە کار کەوتبوو. لەم هەڵمەتەدا تا ٢٥٠ سەرباز و ئەفسەری دوژمن لەناوبرابوون، دوو تانکیش لە کار کەوتبوون لە ئەنجامی ئەم شەڕە ڕوو بەڕووە سیامەند بە تەنیا ١٥ سەربازی ئەڵمانی کوشتبوو.

نامە بۆ باوکی سیامەند

لەوکاتەی سیامەند ناوی مەزنی قارەمانی یەکێتی سۆڤیەتی پێ بەخشرابوو لە دوا ڕۆژانی نیسانی ١٩٤٥، لە گوندی بچووکی (سەنگەر)ی کوردان لەناوچەی ئەلەگەز نامەیەک بەناوی باوکی قارەمانەوە گەیشتە دەستی. نامەکە ئیمزای سەرداری لەشکری ٤٨ جینیراڵ- لیفتینانت گووسێڤ و ئەندامی ئەنجوومەنی جەنگی لەشکر جینیرال- مایۆر ئیستۆمینی لەسەر بوو. لە نامەکەدا نووسرا بوو:

«کوڕی ئێوە کۆلۆنێل سەمەند عەلی یێڤیچ سیابەندۆڤ لە شەڕەکانی دژی داگیرکەرانی ئەڵمان خۆی وەکو ئەفسەرێکی ئازای سوپای سوور پیشان دا. خۆشەویستی بەرامبەر بە نیشتمانی ئێمە بێ سنوور بوو. بە ڕاستی و دروستی هەموو کاروباری شەڕەکانی بردە سەر. هێز و توانای خەرج دەکرد و باکی بە ژیانەوە نەبوو. ئازایانە ئەڵمانی دوژمنی نیشتمانی ئێمەی لەناو دەبرد، لە گەرمەی جەنگدا هاوڕێ سیابەندۆڤ هەمیشە لەگەڵ جەنگاوەراندا بوو، لە ڕیزی پێشەوەدا بوو. پیاوانە کاری دەکرد، هەموو کاروبارێکی جەنگی دەگەیاندە ئەنجام...».

شەڕێکی قورسی کۆتایی

لە دوای شەڕێکی قورس و بەرگری بەهێزی دوژمن، بەشێک لە تیپی ٢١٧ لە ڕووباری پاسارگ پەڕینەوە و لای ڕۆژهەڵاتیان داگیرکرد. لە ١٩ مارتی ١٩٤٥ بەتالیۆن لەگەڵ بەشێکی دیکەی تیپەکە شاری (براونسبێرگ)یان داگیرکرد، ئەمە گرنگترین نێوەندی بەرگری ئەڵمان بوو لە کەنداوی فریشیس- هاف. لە پاشانا بەشێکی تیپەکە بێبەزەییانە لە دوژمنی دەدا بە هەموو جۆرەکانی چەک و سیلاح. لە ٢٥ی مارت دوژمنیان ڕاونا بەرەو فریسیش- هاف، بەشێکی دوژمن بەدیل گیران و بەشەکەی دیکە کوژران.

تیپی ٢١٧ هەڵگری میدالیای ئاڵای سووری سووڤۆرۆڤ و بەتالیۆنی پیادە خەریکی شەڕێکی گەورە بوون، لە هەڵسوکەوتێکی یەکجار قورسدا بوون. لەکاتی خۆیدا بەشێک لە تیپەکە بەرگریان لە شاری مۆسکۆ کردبوو، لەلای ئاقاری شاری تووڵاوە. هەروەها بەشێکی زۆر لە خەڵکی تووڵاو کاڵووگا و بریانسکی ڕووسیا و هەندێ لە ئاواییەکانی بیلۆ ڕووسیا و پۆلۆنیایان لە

داگیرکەرە فاشستەکانی ئەڵمان ڕزگار کردبوو. جگە لەمە بەشێکی زۆری خاکی ڕۆژهەڵاتی پرووسیایان داگیرکردبوو، بەم جۆرە ئەم تیپە قارەمانەی سیامەند لەکاردابوو تا کۆتایی جەنگی نیشتمانی ڕووسیا ١٩٤١- ١٩٤٥ یا جەنگی دووەمی گێتی سەدەی بیستەم ١٩٣٩- ١٩٤٥.

سەمەند لە دوای کۆتایی جەنگ

لەدوای کۆتایی جەنگ سەمەندی سیابەند گەڕایەوە سەر کاروباری ئاسایی. بەپێی بڕیاری کۆمیتەی ناوەندی پارتی کۆمۆنیست (بۆلشەڤیک) بوو بە ئەندامی ئەو کۆمیتەیە.

لەپێش جەنگ، لە ١٢ی حوزەیرانی ١٩٣٨ سیامەند بە ئەندامی ئەنجومەنی باڵای سۆڤیەتی ئەرمەنستان هەڵبژێررابوو، لەدوای جەنگ لە ١٠ی شوباتی ١٩٤٦ زەحمەتکێشانی ناوچەی ئەپاران بە ئەندامی ئەنجومەنی باڵای هەموو یەکێتی سۆڤیەت هەڵیان بژارد. لە مایسی ئەوساڵەدا بە سکرتێری یەکەمی پارتی کۆمۆنیستی (بۆلشەڤیکی) ئەرمەنستانی ناوچەی ئەلەگەزی کورد هەڵبژێررا. لە ساڵی ١٩٥٠ لە مۆسکۆ «قوتابخانەی باڵای پارتی کۆمۆنیست»ی سەر بە کۆمیتەی ناوەندی تەواوکرد. لە پاش ئەوە دوو ساڵ کاریگەری پارتی کۆمۆنیست بوو لە کۆمیتەی ناوەندی پارتی کۆمۆنیستی ئەرمەنستان وەک ڕێکخەری کۆمەڵایەتی و ئەندامی کۆمیتەی پارتی کۆمۆنیست. لە شوباتی ١٩٥٢ سیامەند کرا بە مووچە خۆرێکی گەورە لە وەزارەتی کشتوکاڵی ئەرمەنستان، بەم جۆرە بوو بە جێگری وەزیر و سەرۆکی بەڕێوەبردنی کادیر. لەم کارەیدا تا ئێستا کە بەردەوامە (١٩٧٠).

سیامەند بۆ جاری دووەم بۆ ئەندامەتی ئەنجومەنی باڵای هەموو سۆڤیەت هەڵبژێررا. لەگەڵ زۆری کاروباری، هەمیشە هەوڵی دەدا زانیاری وەربگرێ، ئاسۆی مێشکی فراوان بکا، شارەزایی لەکاروباری پراکتیکی زانستییەکان پەیدا بکا. بۆ ئەم مەبەستە لە ساڵی ١٩٦٥ ئامۆژگای کشتوکاڵی یەریڤانی تەواو کرد. ئینجا شارەزایی لە میکانیکی کشتوکاڵی پەیدا کرد تا بووە ئەندازیارو میکانیکی کشتوکاڵ. لەگەڵ ئەم هەموو زانیارییانە سیامەند پسپۆڕی زمان و نووسەر بوو. خاوەنی فەرهەنگی زمانی ئەرمەنی- کوردییە (١٩٥٧)، هەروەها دووپۆپێمی (چیرۆکی شیعری) بە کوردی نووسیوەتەوە «سیابەند و خەجێ» (١٩٥٩) و «ژینا بەختەوەر» (١٩٦٦).

سەرکەوتنی ڕاستی

جەنگی نیشتمانی ڕووس ١٩٤١- ١٩٤٥ لەگەڵ ئەڵمانیای هیتلەری فاشست بەشێکی گرنگ بوو لە جەنگی دووەمی گێتی ١٩٣٩- ١٩٤٥ لەنێوان سوێند خۆران (بەریتانیا و فرەنسا و رووسیا و ئەمەریکا) و دەوڵەتانی میحوەر (ئەڵمانیا و ئیتاڵیا و یابان). میللەتی ڕووس بەتایبەتی و هەندێ لە میللەتانی دیکەی یەکێتی سۆڤیەتی ئەو سەردەمە بە زۆری میللەتانی بەشی ئەوروپا و قەفقاسی ئەو وڵاتە دەوری گرنگیان هەبوو لەم جەنگەدا.

بەڕاستی جەنگی نیشتمانی بوو لە دژی دوژمنێکی درندە و بێ ئابڕوو، جەنگی دیمۆکراتی بوو لە دژی دیکتاتۆری، جەنگی مرۆڤایەتی بوو لە دژی بیروباوەڕی ڕزیوی ئیدیۆلۆجییەتی «خوێنی پاکی نازیزمی هیتلەریزم».

لەو جەنگەدا ڕووس و ئەڵمان و گەلێ کەس بەشداربیان کرد. ژمارەی «قارەمانی یەکێتی سۆڤیەت» زۆر بوو، بەتایبەتی لەناو ڕووسدا و بەگشتی لەناو میللەتانی دیکەی ئەو وڵاتە. کوردی ئەوێ ئازا بوون، جوامێر بوون، قارەمانەتییان نواند. لە پاشانا لە کەسێتی سەمەندی سیابەند و هاوڕێکانی دیکەی شەرەفی ئەم قارەمانیەتییە بەر کورد کەوت.

جەنگی دووەمی گێتی و جەنگی ڕووس و ئەڵمان بەڵگەیەکە هەتا هەتایە مرۆڤایەتی شانازی بەوەوە دەکا دەستخۆشی لە ڕووس بکا لەسەرکەوتنیدا و نەفرەت لە هیتلەرییە چەپەڵەکان بکاو گیانی ناپاکیان بۆ دۆزەخ بنێرێ.

پەراوێزەکان:

(١) ئەلێکساندر ڤاسیلێڤیچ سووڤۆرۆڤ (١٧٣٠- ١٨٠٠) یەکێکە لە مارشاڵە گەورە و بەناوبانگەکانی سوپای ڕووسیای کۆن لە سەدەی هەژدەمدا. لە جەنگە زۆرەکانی ڕووس لەگەڵ هاوسێکانی لە وڵاتانی ئەوروپا سەرکەوتوو بوو، مێژووی سوپایی و جەنگەکانی ئەو وڵاتە بە چاوێکی بەرز تەماشای دەکا میدالیای تایبەتی بەناوی ئەوەوە داناوە.